

## نظام ثبت احوال عراق و آزمونی در ناآرامی‌های سیاسی

مؤلف: سلیمان باح<sup>۱</sup>

مترجم: علیرضا ساجدی<sup>۲</sup>، سید محمد حسینی<sup>۲</sup>

### چکیده

در سال ۲۰۱۱، چند سال پس از پایان عملیات نظامی ۲۰۰۳، یک تحلیل دقیق از وضعیت نظام ثبت احوال عراق انجام گرفت. این مطالعه با استفاده از روش‌های ترکیبی، شامل مصاحبه با دست‌اندرکاران کلیدی در نظام ثبت احوال عراق، مشاهده، مطالعه‌ی اسناد، نقشه برداری و تحلیل خلأ در نظام ثبت احوال عراق انجام شد. علی‌رغم جنگ‌هایی که در طی سه دهه‌ی گذشته در عراق تجربه شده است، این مطالعه نشان داد، که نظام ثبت احوال عراق تا حدود زیادی دست نخورده و کارآمد است. با توجه به اینکه نظام ثبت احوال عراق در طی جنگ به طور کلی نابود شد، این مقاله دلایل برگشت پذیری و ترمیم پذیری نظام ثبت احوال عراق را مورد بررسی قرار می‌دهد و از این طریق آموزه‌هایی را به دست می‌دهد.

واژگان کلیدی: عراق، نظام ثبت احوال، جنگ.

۱. گروه تکنولوژی و مدیریت اطلاعات سلامت، کالج علوم کاربردی پزشکی، دانشگاه دمام، عربستان سعودی

۲. کارشناس دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی و مهاجرت

## مقدمه

جنگ‌ها و نزاع‌های مدنی، عموماً بر تمامی حوزه‌های حکومت از جمله نظام ثبت احوال که برای ثبت ولادت، مرگ و میر، ازدواج و طلاق مورد استفاده قرار می‌گیرد، تأثیر می‌گذارد. ناآرامی‌های به‌وجود آمده از جنگ‌ها می‌تواند، نظام ثبت احوال را چندین سال، حتی چندین دهه با مشکل روبه‌رو کند. در مطالعه‌ای که یونیسف در مورد تأثیر جنگ بر ثبت ولادت انجام داده است، نتایج زیر به‌دست آمد:

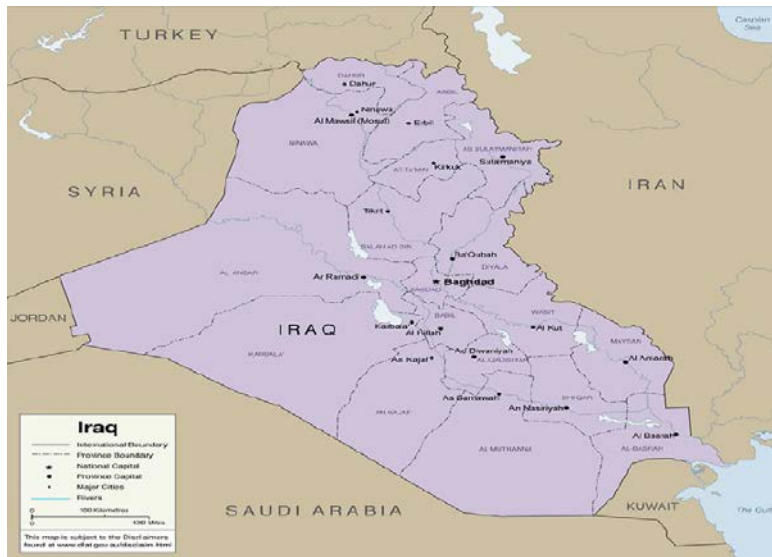
«وقتی جنگ به فروپاشی نظام دولتی و شکست عملکرد مؤسسات آن منجر می‌شود، نظام ثبت احوال نیز از بین می‌رود و ممکن است، اسناد (سوابق) ولادت نیز نابود شود. درگیری‌های طولانی مدت مسلحانه می‌تواند به صورت دائمی کارکرد نظام ثبت احوال را مختل کند و یک خلأ نهادی از خود بر جای بگذارد. (مرکز تحقیق اینوستنی یونیسف ۲۰۰۷)».

همان‌گونه که ایجاد نظام ثبت احوال، سنگ بنایی برای فراهم نمودن اسناد هویتی و تعیین شهروندی است، اختلال در چنین نظامی می‌تواند به تهدیدی جدی برای ثبات ملی پس از جنگ منجر شود. زمانی که یک کشور با جنگ و بی‌ثباتی سیاسی مواجه می‌شود و موجب از دست رفتن اسناد هویتی مردم می‌شود، اداره ثبت احوال کارآمد، رونوشتی از گواهی‌های اصلی را تهیه و در اختیار مردم قرار می‌دهد. اما زمانی که ادارات ثبت احوال در طی ناآرامی‌ها از بین برود، دیگر امکان تهیه کپی از اسناد هویتی شهروندان بسیار محدود می‌شود. این امر موجب تشدید تنش‌ها، در ادعاهای شهروندی می‌شود. در این زمینه، مقاله‌ی حاضر نگاهی به نظام ثبت احوال و آمار حیاتی (CRVS) در عراق با توجه به جنگ‌ها و اختلافات مدنی که در طی دهه‌ی ۲۰۰۰ رخ داده است، دارد. این مطالعه بر اساس یک ارزیابی با حمایت صندوق جمعیت سازمان ملل متحد (UNFPA)، در سال ۲۰۱۱ در عراق انجام شده است. روش شناسی متداول در این مأموریت ارزیابی شامل مجموعه‌ای از مصاحبه‌ها با بازیگران کلیدی نظام ثبت احوال عراق، مشاهدات از نظام ثبت احوال و آمار حیاتی، مطالعه اسناد مرتبط، نقشه برداری و تحلیل خلأ می‌باشد. گزارش تهیه شده توسط نویسندگان، مبنای این مقاله را تشکیل می‌دهد (باح ۲۰۱۱). این مقاله درصدد ارائه برآوردهای مرگ و میر ناشی از جنگ در عراق نیست، در عوض این مقاله به بررسی نظام ثبت احوال و آمار حیاتی عراق در شرایط بی‌ثباتی، تمرکز دارد. این مقاله نگاه ویژه‌ای به نظام ثبت احوال و آمار حیاتی عراق در طی دهه‌ی ۲۰۰۰ دارد. یافته‌های این مطالعه می‌تواند مورد استفاده سایر کشورها در فرآیند اصلاح و توسعه مجدد CRVS قرار گیرد.

این مقاله با ارائه‌ی توصیف دقیقی از چگونگی کارکرد نظام ثبت احوال و آمار حیاتی (CR/VS) عراق آغاز می‌شود. در ادامه توضیحی کیفی از نظام CR/VS طی وقایع سال ۲۰۰۳ می‌آید. سپس یافته‌ها مورد بحث قرار گرفته و نتیجه‌گیری حاصل می‌شود.

### چگونگی کارکرد نظام ثبت احوال و آمار حیاتی در عراق

دولت فعلی عراق از یک دولت فدرال که شامل ۱۸ استان (محافظة) و یک منطقه که دولت مرکزی کردستان (KRG) نام دارد، تشکیل شده است (شکل ۱). در این سیستم بغداد هم پایتخت و هم یکی از استان های عراق محسوب می شود. نظام پذیرفته شده برای ثبت ولادت و مرگ و میر در عراق بیمارستان محور می باشد، که سیطره ی آن از ناحیه (ناحیه)، منطقه (قضاء)، استان و در نهایت تا بغداد می باشد. گرچه این سیستم مبتنی بر بیمارستان است، اما تسهیلات لازم را در خصوص ولادت و مرگ و میرهای واقع شده در خارج از بیمارستان هم فراهم می کند. در خصوص وقوع ولادتها در خانه، ماماها ی ثبت شده (رسمی) متعهد به گزارش واقعه هستند.



منبع: <http://www.smartraveller.gov.au/zw/cgi/view/Advice/Iraq?template=~map>

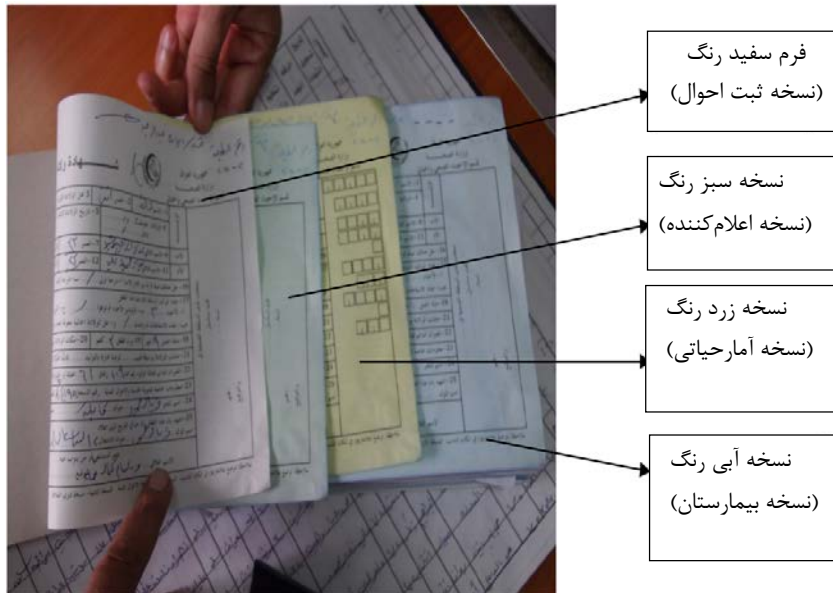
شکل (۱): نقشه جغرافیایی فعلی عراق

هر مرکز بهداشت (خصوصی یا دولتی) موظف به ارسال تعداد کل آمار ماهانه رویدادهای حیاتی به بخش آمار وزارت بهداشت است؛ در پاسخ، بخش آمار به تعداد مورد نیاز کتابچه های ثبت (registration books) ارسال می کند. هر کتاب دارای شماره سریال و شامل ۲۵ فرم است. بیمارستان آماده سازی ثبت ولادت را قبل از تولد انجام می دهد. هنگامی که مادر برای وضع حمل پذیرفته می شود، به او همراه داشتن اسناد هویتی خود و پدر (مولود) توصیه می شود. پس از به دنیا آمدن مولود، در بیشتر موارد قبل از ترک بیمارستان، ثبت انجام می شود. مادر مدارک شناسایی را نشان داده و نام فرزند را مشخص می کند. در فرهنگ عراق، نام گذاری فرزند هنگام تولد مجاز

است، حتی اگر بعداً مراسمی برگزار شود. مأمور ثبت جزئیات (هویتی) والدین و نوزاد را در گواهی ولادت وارد می‌کند. از سند هویتی والدین شماره‌ی سجل (ثبت خانوادگی)، شماره‌ی صحیفه (صفحه خانوادگی) و دایره (اداره ثبت احوال محلی) در گواهی ولادت (مولود) درج می‌شود. این موضوع یک پیوند در امور اداری بین والدین و نوزاد ایجاد می‌کند. این اطلاعات بعداً توسط اداره‌ی ثبت احوال استفاده می‌شود. مأمور ثبت اطلاعات را در چهار مرحله وارد می‌کند و هر فرم، همان طور که در شکل ۲ نشان داده شده است، دارای نقش مشخصی است. شکل ۳ جریان اطلاعات و گزارش‌ها را در نظام CRVS عراق به صورت یک نمودار نشان می‌دهد.

یکی از نسخه‌ها به اعلام‌کننده یا والدین تحویل داده می‌شود (نسخه‌ی سبز رنگ). معمولاً والدین گواهی ولادت را، اغلب بلافاصله پیش از ترک بیمارستان، دریافت می‌کنند. آخرین نسخه (نسخه‌ی آبی رنگ) در مرکز بهداشت یا در قسمتی که گواهی صادر شده است، باقی می‌ماند. هنگامی که کتابچه‌ی حاوی نسخه‌ی آبی بسته می‌شود (با حذف کلیه نسخه‌های استفاده نشده)، نسخه‌ها دسته‌بندی شده و در بایگانی بیمارستان نگهداری می‌شوند. فرم‌های مورد استفاده برای تولید آمار حیاتی، زرد رنگ است. نسخه‌های زرد رنگ تکمیل شده، به صورت دسته‌ای به بخش آمار بیمارستان ارسال می‌گردد. برنامه‌های جداگانه در نرم‌افزار فاکس پرو (FoxPro) برای ضبط (داده‌های) ولادت، مرگ و میر و مرده‌زایی استفاده می‌شود. برای هر یک از این سه رویداد، داده‌های ماهانه به‌طور جداگانه در یک پوشه ذخیره می‌شود. پس از انجام کنترل‌های کیفی، داده‌های ماهانه بر روی CDهایی کپی و نگهداری می‌شود. سی‌دی‌ها به همراه نسخه‌های زرد رنگ، به بخش آمارهای حیاتی ملی در وزارت بهداشت ارسال می‌شود. نسخه‌های دیگری از سی‌دی‌ها در همان بخش مدیریت بهداشت نگهداری می‌شود. پیگیری‌های متعاقب توسط فرمانداری‌های ذیربط به عمل می‌آید و در پی آن فرم‌های باقی‌مانده که قبلاً اطلاعات آنها به سیستم وارد نشده‌اند، ثبت می‌گردند. فرم‌های زرد رنگ پس از آرشیو در بخش آمار همان بیمارستان که گواهی ولادت را صادر کرده است، نگهداری می‌شود. پس از انتقال داده‌ها به نرم‌افزار اکسل (MS Excel)، ادغام و تجزیه و تحلیل انجام می‌شود و نتایج به صورت جدول‌های استاندارد، قالب‌بندی شده و برای انتشار گزارش‌های ماهانه و سالانه مورد استفاده قرار می‌گیرد.

فرم اصلی مورد استفاده در فرآیند ثبت احوال، نسخه‌ی سفید رنگ است. پس از تکمیل، این فرم توسط بیمارستان‌های دولتی و خصوصی بطور مستقیم به دفتر محلی ارسال می‌گردد. هر دفتر مسؤل یک منطقه‌ی جغرافیایی است. در خصوص ولادت، دفتر همچنین فرم‌هایی را از ماماها رسمی و اعلامیه‌هایی را از سوی ماماها غیر رسمی دریافت می‌کند. در دفتر (برای مرگ‌ومیر) ورود اطلاعات به صورت دستی به قرار زیر ثبت می‌گردد: شماره سریال، نام، جنس، نام پدر، نام مادر، دین، تاریخ مرگ، آدرس، علت مرگ، ناحیه و توضیحات. ثبت ولادت و ثبت سقط جنین نیز انجام می‌شود. پس از ورود جزئیات ثبتی، فرم‌ها به اداره‌ی آمار ارسال می‌شود، و از آنجا به اداره‌ی ثبت احوال واقع در وزارت کشور عراق فرستاده می‌شود.



شکل (۲): چهار نسخه از فرم‌های ثبت ولادت

دفتر ثبت احوال، مسؤل به روز رسانی کلیه وقایع حیاتی (ولادت، مرگ و میر، ازدواج و طلاق) است. آنها تحت همان قوانینی که حاکم بر نظام VS، به نام قانون متمم شماره ۶۵ مصوب سال ۱۹۷۲، می‌باشد، فعالیت دارند. علاوه بر این فرمان شماره ۴۲ صادره ۱۹۹۵ نیز وجود دارد، که اجازه‌ی تغییر نام و تاریخ تولد را می‌دهد.

فرم‌ها پس از وصول در ثبت احوال، طبقه‌بندی شده و به اداره‌ای تحت عنوان دایرة (اداره‌ی ثبت احوال محلی) که در گواهی ولادت ذکر شده است، ارسال می‌شوند. در اداره کل محلی، اطلاعات زیر به صورت دستی در خصوص ثبت وارد می‌شود: شماره سریال، نام، عنوان، نام پدر، نام مادر، جنس، رابطه با سرپرست خانوار، شغل، سطح سواد، دین، تاریخ تولد، محل ولادت و تاریخ ثبت. این اطلاعات در صفحه‌ی مخصوص خانواده، که توسط سه قلم اطلاعات ذکر شده در بالا یعنی: شماره سجل (رکورد خانواده)، صحیفه (صفحه‌ی خانواده) و دایره (اداره ثبت احوال محلی) شناسایی می‌شود، قرار می‌گیرد. وقایع حیاتی که برای هر یک از اعضاء خانواده روی می‌دهد، در این "صفحه‌ی خانواده" درج می‌شود. این کار تا زمانی ادامه دارد که کودک ازدواج کند و زندگی خود را تشکیل دهد، در این مرحله یک "صفحه‌ی خانواده"ی جدید برای او ایجاد می‌شود. از طریق این نظام خلاق، پیدا کردن سوابق هر شخص کمتر از پنج دقیقه طول می‌کشد. از این نظام شناسایی، سه قلم هویت تولید می‌شود: هویت ثبت احوال، هویت ملی و هویت مکانی (موقعیت مسکن). دوره‌ی نگه‌داری اسناد در ادارات محلی ۲۰ سال است. از آوریل سال ۲۰۱۱،

تعداد ۲۷۵ اداره کل ثبت احوال در عراق وجود دارد، از جمله ۳۰ اداره کل که در دولت محلی کردستان قرار دارد (باح ۲۰۱۱).

اطلاعات هر واقعه به صورت پشت سرهم در دفتر ثبت وارد می‌شود، تا آنکه دفتر پر شود (هر دفتر گنجایش اطلاعات ۲۰۰ خانواده را دارد). سپس دفتر برای اسکن شدن به اداره‌ی مرکزی ارسال می‌شود. وقتی اطلاعات اسکن شدند، دفتر برای نگه‌داری در بایگانی به اداره‌ی محلی پس فرستاده می‌شود، و آن‌گاه درخواستی برای اداره‌ی بعدی ارسال می‌شود، که دفاتر خود را برای اسکن ارسال کند. به این ترتیب، اسکن مدارک اداره‌ها به نوبت انجام می‌گیرد، و بنابراین وقتی دوباره نوبت به اداره‌ایی که اولین دفاتر را تحویل داده بود، می‌رسد، دفاتر جدیدی آمادی اسکن شدن خواهند بود. معمولاً کار اسکن کردن به روز است و انباشت دفاتر پیش نمی‌آید. با این توضیحات، می‌توان نظام ثبت عراق را نظامی از نوع ثبت دستی احوال جمعیت با محوریت خانواده (FBMPR) توصیف نمود. هر واقعه‌ی حیاتی (ولادت، فوت، ازدواج و طلاق) در این نظام ثبت به اطلاعات خانواده لینک می‌شود. با توجه به اینکه ثبت وقایع به صورت الکترونیکی صورت نمی‌گیرد، به‌هنگام‌سازی آنی نیست، ولی با یک فاصله زمانی، انجام می‌شود. این فاصله زمانی، متغیر است و به مسیر طی شده از ثبت واقعه تا وصول گواهی به دایره، به منظور ثبت در صفحه‌ی خانواده‌ی ذی‌ربط در دفتر ثبت بستگی دارد. در مورد درگذشتگان، ردیف اطلاعات آنها حذف نمی‌شود، بلکه در کنار آن ردیف حرف "م" اضافه می‌شود، که نشان‌دهنده‌ی فوت او می‌باشد. فایل بسته نمی‌شود، چون گاه به گاه جزییات سایر اعضای خانواده به آن اضافه می‌شود.

در اداره‌ی مرکزی، آرشیوهای جداگانه‌ای برای پرونده‌ها (اسناد) از ۱۹۳۴ تا ۱۹۴۷ وجود دارد. آرشیوها در اتاق‌های ایمن با روش‌های بایگانی مورد استفاده برای حفاظت از اسناد نگه‌داری می‌شود. اطلاعات مربوط به سال‌های ۱۹۴۸ تا ۱۹۵۷، اسکن شده و بر روی سی‌دی‌هایی نگه‌داری شده‌اند. تا زمان نگارش مقاله (۲۰۱۱)، تصاویر اسناد اسکن شده از سال ۱۹۵۷، در هارد دیسک‌های اکسترنال با ظرفیت ۲ ترابایت نگهداری می‌شود. برای هر یک از ۱۳ استان یک هارد دیسک اکسترنال وجود دارد. از اطلاعات تا سال ۱۹۷۸ پشتیبان وجود دارد، اما به علت مشکلات کمبود کارمند، بعد از سال ۱۹۷۸ پشتیبان‌گیری صورت نگرفته است.

در نهایت، ملاقات‌های ماهانه در بغداد برای مدیران ثبت احوال ادارات صورت می‌پذیرد. مدیر کل ثبت احوال سالانه یک بازدید از هر یک از ادارات خارج از بغداد انجام می‌دهد.

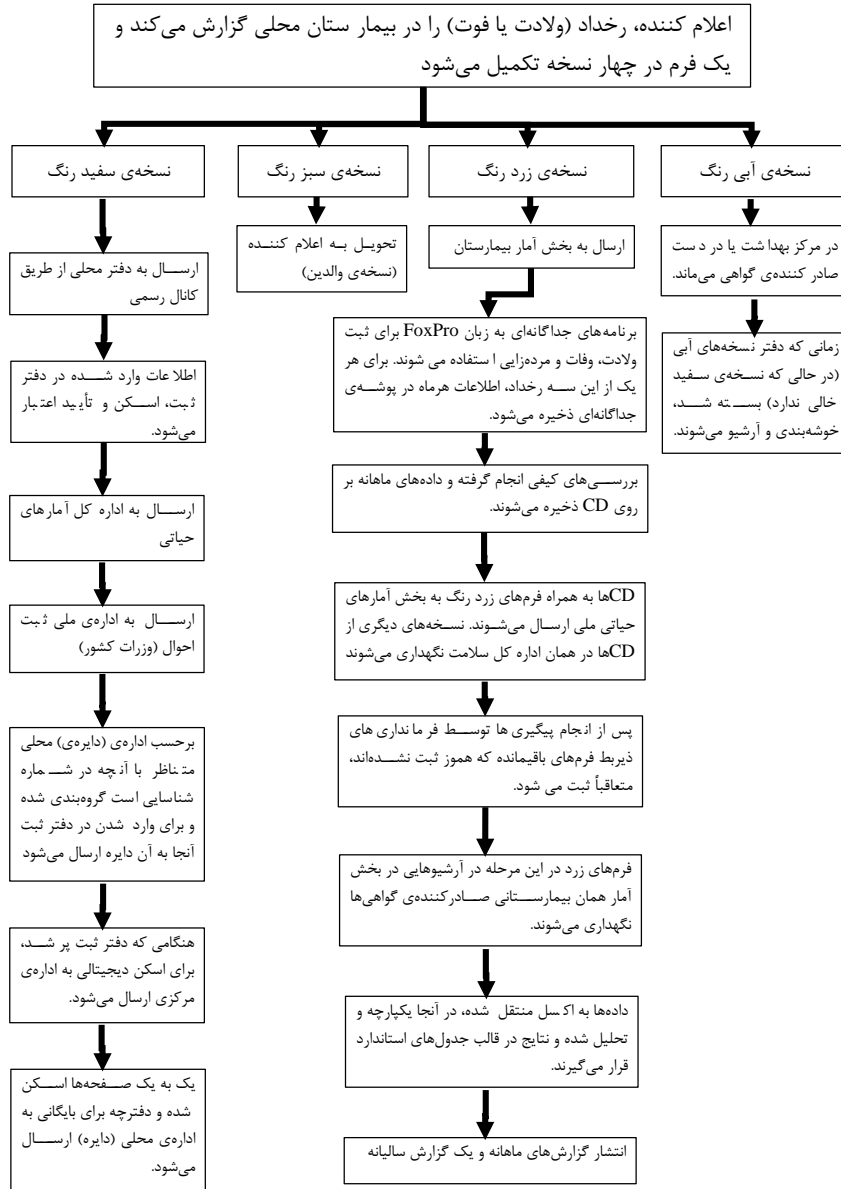
## تأثیر عملیات نظامی سال ۲۰۰۳ بر نظام آمار حیاتی و ثبت احوال

در خلال عملیات نظامی سال ۲۰۰۳، پرسنل ادارات ثبت احوال در بغداد، تمام سعی خود را برای محافظت از پرونده‌ها به عنوان نمادهای هویت عراقی انجام دادند. در طول این مدت مأموران چندین اقدام را برای حفاظت از سیستم ثبت احوال انجام دادند. مأموران اسلحه به‌دست در مقابل ادارات (ثبت احوال) مستقر شدند و برخی از آنان فایل‌ها را برای نگهداری به خانه‌هایشان بردند و تعدادی از فایل‌ها را در مناطق روستایی پنهان نمودند. بعد از پایان جنگ و امن‌تر شدن شرایط، پرونده‌ها به ادارات و بخش‌های مربوطه برگردانده شدند.

از طریق این تلاش‌ها، آرشیو ثبت احوال در بغداد در امان ماند. پس از آن، براساس این آرشیو کسانی که کارت شناسایی هویت خود را از دست داده بودند، توانستند جایگزینی برای این کارت فراهم کنند، در فرمانداری‌هایی که دفاتر ثبت احوال از بین رفته بودند، از آرشیو نسخه جایگزین داده شد. در سطح آمار حیاتی برخی از دفاتر به‌غارت رفتند، برخی از زیرساخت‌ها تخریب شد و برخی از پرسنل بهداشت و درمان مفقود شدند. مفقود شدن پرسنل به‌همراه تخریب زیرساخت‌ها، اثر منفی در ثبت وقایع حیاتی از شروع جنگ تا سال ۲۰۰۷ در پی داشت. از سال ۲۰۰۷ به بعد، نظام آمار حیاتی به‌آرامی بهبود یافته است. می‌توان ادعا نمود، که از سال ۲۰۱۱ ثبت وقایع حیاتی به روند عادی خود بازگشته است.

## بحث

طبق نظام طبقه‌بندی پیشنهادی سازمان ملل متحد (۲۰۰۲)، مدل الگوی CRVS اتخاذ شده در عراق، نظامی متمرکز با نهادهای دوگانه است. بخش ثبت احوال (CR) تحت نظارت وزارت کشور و بخش آمار حیاتی (VS) تحت نظارت وزارت بهداشت قرار دارد. اما نظام عراق چندین ویژگی منحصر به‌فرد نیز دارد. نخستین ویژگی این است که در نظام CRVS بین مسیر CR و مسیر VS جدایی وجود دارد. با این شیوه این امکان به‌وجود می‌آید، که نسخه‌های متعددی از فرم‌های ولادت و مرگ و میر از مسیرهای مختلف، مستند شوند و لذا امکان پردازش موازی اسناد در دو بخش متفاوت CR و VS در نظام CRVS به‌وجود می‌آید. بدین ترتیب آمار حیاتی را می‌توان به‌طور مستقل از نظام ثبت احوال در زمان اندک پردازش نمود. در سایر نظام‌ها، آمار حیاتی را فقط زمانی می‌توان پردازش نمود، که فرم‌ها مراحل مختلف مسیر خود را در نظام CR کامل کرده باشند. این وضعیت مشابه نظام حاکم در آفریقای جنوبی در دهه‌ی ۱۹۹۰، قبل از انجام اصلاحات در نظام آن کشور است (باح ۲۰۰۹).



شکل (۳): نمودار جریان اطلاعات و کاغذ در نظام ثبت احوال و آمار حیاتی عراق

جدا بودن مسیرها هم‌چنین این امکان را به‌دست می‌دهد که رایانه‌ای شدن این دو بخش مجزا با سرعت‌های متفاوتی صورت گیرد. سطح رایانه‌ای بودن در بخش VS، بسیار بیشتر از بخش CR می‌باشد. به‌طور مثال در بخش VS برنامه‌ی ورود داده (در محیط ویژوال فاکس پرو) از چند سال قبل به‌صورت داخلی در اداره بهداشت ایجاد شده بود. فرم رایانه‌ای این برنامه شامل گویه‌های متناظر از گواهی ولادت یا مرگ و میر می‌باشد. برای بسیاری از متغیرها منو بصورت انتخاب گزینه طراحی شده است، تا سرعت ورود داده‌ها افزایش یابد.

دوم این‌که نسخه‌هایی از هر فرم، در چندین محل نگهداری می‌شود. بنابراین در صورت گم شدن فرم، دست‌یابی به نسخه‌هایی از آن، به‌سهولت صورت می‌گیرد. درعین حال جعل اسناد نیز دشوار است. سومین ویژگی منحصر به‌فرد نظام عراق این است که خانواده در محور نظام ثبت قرار می‌گیرد و نه فرد. این دو ویژگی اخیر موجب حفظ دوام و پیوستگی نظام می‌شود و آن را در مقابل اختلالات ناشی از جنگ مقاوم می‌سازد. از دهه‌ی ۱۹۸۰ به این سو عراق سه جنگ را تجربه کرده است. جنگ اول از ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۸ با ایران بود، جنگ دوم ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۱ با کویت روی داد و جنگ سوم در سال ۲۰۰۳، با نیروهای آمریکایی و ائتلاف بود. با توجه به خشونت‌های فرقه‌ای که بلافاصله پس از عملیات نظامی سال ۲۰۰۳ آغاز شد، می‌توان گفت که جنگ سوم تا به امروز (۲۰۱۲) هنوز پایان نیافته است، گرچه شدت آن به‌طور قابل ملاحظه‌ای کاهش یافته است. علیرغم همه‌ی این جنگ‌ها نظام CRVS عراق عمدتاً دست‌نخورده باقی مانده است و قابلیت کارکردی خود را حفظ کرده است. این نتیجه‌گیری اساسی را مطالعات Burnham و دیگران که در سال ۲۰۰۶ بر روی مرگ و میر در عراق پس از حمله نظامی ۲۰۰۳ صورت گرفت، نیز تا حدود زیادی تأیید می‌کند. در آن مطالعه نشان داده شد، که از ۵۴۵ مورد مرگ و میر گزارش شده در مطالعه، برای ۵۰۱ مورد (۹۱/۹ درصد) گواهی فوت صادر شده است. تفکیک این داده‌ها بر اساس دوران پیش و پس از تهاجم نشان داد که گواهی فوت برای ۹۲/۲ درصد از ۷۷ مورد فوت قبل از تهاجم و ۹۱/۷ درصد از ۴۶۹ مورد فوت پس از تهاجم صادر شده بود (Kane 2007). انجام آزمون Z برای تفاوت بین نسبت‌ها، نشان داد که این تفاوت در سطح معنی داری ۵٪ ( $P=0.877$ ) از لحاظ آماری قابل اغماض است. به عبارت دیگر جنگ تأثیر معنی داری بر فرآیند ثبت، بر جای نگذاشته است.

از زمانی که نظام CRVS عراق مشغول به کار است، بخش CR غالباً به صورت دستی مدیریت شده است، و چنین نظام‌هایی، باید به منظور تأمین نیازهای جامعه، و هماهنگی با حرکت جهانی به سوی نظام‌های دولت الکترونیک، رایانه‌ای شوند. مسیرهای زیادی برای رایانه‌ای نمودن نظام‌های CRVS وجود دارد. مسأله، انتخاب بهترین مسیر برای نظام CRVS عراق است. بدیهی است که بهترین مسیر، مسیری است که قادر به حفظ ویژگی‌های مثبت نظام‌های CRVS باشد و هم‌زمان، منجر به رایانه‌ای شدن نظام در کوتاه‌ترین زمان و با کمترین هزینه شود. مقابله با مشکلات، مستلزم آموختن از بهترین رویه‌ها، طبق طراحی سازمان ملل (۱۹۹۸) و آموختن از

تجربیات کشورهای مشابهی است که در حال رایانه‌ای کردن نظام‌های CRVS خود هستند، یا این کار را به پایان رسانده‌اند. مشکل اصلی در نظام CRVS آن است که نظام هیچ کشوری دقیقاً مشابه دیگری نیست و تنها شباهت‌های بخشی وجود دارد. نظام CRVS عراق ویژگی‌های مشترکی با نظام ترکیه (ثبت خانواده) و نظام کویت (نسخه‌های چندگانه‌ی فرم‌های اعلام ولادت و فوت) دارد. در ترکیه، نظام ثبت خانواده از دهه‌ی ۱۹۲۰ مستقر بوده است. در آن نظام، "محل ثبت برای همه‌ی اعضای خانواده یکسان است و اشاره به محل پیدایش خانواده دارد" (Bozbeoyglu 2011: 69). این اطلاعات در طول سال‌های رایانه‌ای شدن نظام ثبت ترکیه باقی‌مانده‌اند. پرونده‌های کاغذی خانواده‌ها در بازه‌ی ۲۰۰۲-۱۹۹۹ رایانه‌ای شدند، و به نظام‌های تشخیص هویت از طریق شماره‌ی شناسایی متصل شدند. در سال ۲۰۰۷، شناسایی الکترونیکی به طور آزمایشی اجرا شد (Bozbeoyglu 2011). کویت، با این که نظام ثبت خانواده ندارد، اما نظام تکمیل نسخه‌های چندگانه از فرم‌های اعلام دارد. پنج نسخه از فرم‌های ولادت و فوت به صورت زیر تکمیل می‌شوند:

اولین نسخه از فرم‌ها به‌طور مستقیم به اداره ثبت مرکزی جهت صدور گواهی ولادت یا مرگ و میر ارسال می‌گردد. نسخه‌ی دوم به مقام اطلاعات مدنی جهت اضافه نمودن تعداد ولادت بر جمعیت و صدور کارت شناسایی..... ارسال می‌گردد. نسخه‌ی سوم به بخش آمار حیاتی و سلامت جهت پردازش، جدول‌بندی و انتشار داده‌های ثبتی حیاتی ارسال می‌گردد. چهارمین نسخه به خویشاوندان مولود یا متوفی تحویل می‌گردد، که باید این نسخه را به قسمت ثبت مرکزی جهت صدور گواهی ارائه کنند. نسخه‌ی پنجم در بیمارستان یا کلینیک نگهداری می‌شود (Shah et al. 1992:2).

کویت از سال ۱۹۸۸ دارای اسناد هویت ملی است، که از سال ۲۰۰۹ به کارت شناسایی هوشمند تغییر یافته است. با اقتباس از تجربیات کشورهای ترکیه و کویت، عراق می‌تواند نوین‌سازی نظام ثبت احوال و آمار حیاتی خود را، در حالی که بر پایه‌ی خصوصیات منحصر به فردش استوار است، با موفقیت به انجام برساند.

### نتیجه‌گیری

نظام ثبت احوال و آمار حیاتی در عراق پس از جنگ، اجزاء یک نظام عمل‌گرا را داراست. قوانین در این خصوص ایجاد و ساختارها و مسیر جریان اطلاعات (کاغذ) در آن به‌خوبی تعریف شده است. قوانین حاکم بر نظام ثبت احوال و آمار حیاتی قدمتی حدود ۴۰ سال دارد. فرم‌های استاندارد در دسترس هستند و قواعد مربوط به تکمیل آنها برای گروه‌های مختلف اعلام‌کننده‌ها موجود است. مجازات‌هایی برای عدم تکمیل فرآیند ثبت در یک دوره‌ی معین وجود دارد. پس از تکمیل فرآیند ثبت، گواهی‌ها بلافاصله پس از رویداد یا طی چند روز صادر می‌شود. نسخه‌های رسمی فرم‌ها دارای یک مسیر مشخصی رسمی است که از آن پیروی می‌کند. این اسناد سرانجام وارد

دفترهای دارای نمایه‌گذاری (اندیکس) شده و بایگانی می‌شوند. با وجود این که ثبت به صورت دستی انجام می‌شود، بازیابی آن به دلیل استفاده از نمایه‌های منحصر به فرد آسان است. در مقایسه با وضعیت کشورهای دیگر پس از جنگ، این نظام به‌رغم سه جنگ که در طول سه دهه‌ی گذشته در عراق تجربه شده است، تا حدود زیادی دست نخورده باقی مانده است. برای مثال، بررسی نظام ثبت احوال در کوزوو برای سال ۲۰۱۲، مشاهدات زیر را به‌دست داده است:

از زمان پایان جنگ در کوزوو، وضعیت ثبت احوال بر اساس یک قانون پیچیده پایه‌ریزی شد. از سال ۱۹۹۹، مقررات بیش از حد، قوانین و دستورالعمل‌های اداری، تصویب و در دوره‌های زمانی مختلف صادر شد. در نتیجه، عدم تثبیت نظام ثبت احوال، منجر به عدم هماهنگی از لحاظ کاربرد یک‌نواخت رویه‌ی ثبت در اداراتی که مسؤول ثبت احوال هستند، شده است (برنامه حقوق مدنی ۲۰۱۲:۵).

در جمع‌بندی می‌توان گفت، که پیام‌های مختلفی برای دیگر کشورهای در حال توسعه، که در حال تلاش برای توسعه نظام ثبت احوال و آمار حیاتی خود هستند، وجود دارد. نخستین پیام درک این واقعیت است که سرمایه‌گذاری در نظام CRVS در حقیقت سرمایه‌گذاری برای حفظ و ارتقاء هویت ملی می‌باشد. دوم اینکه اتخاذ روش پردازش موازی در مسیرهای ثبت احوال (CR) و آمار حیاتی (VS) موجب ساده شدن نظام ثبت احوال و آمار حیاتی (CRVS) می‌شود. سوم اینکه باید نظام‌های چندگانه‌ی پشتیبان (ذخیره سازی) موجود باشند، تا هر گونه فقدان در اسناد ثبت احوال را بتوان با استفاده از نسخه‌های پشتیبان جایگزین کرد. چهارم، برای اینکه نظام CRVS به نظامی با قابلیت پذیرش بالا و باثبات در دراز مدت تبدیل شود، باید فرصت‌های اصلاح و تنظیم نظام ثبت احوال و آمار حیاتی (CRVS) موجود را کشف نمود، به‌گونه‌ای که حداکثر سازگاری را با شرایط بومی و فرهنگی کشور داشته باشد. در آخر، مطلوب‌ترین شکل رایانه‌ای کردن نظام CRVS، انجام آن به صورت مرحله‌بندی شده و با برنامه‌ریزی دقیق است.

## منابع

1. Bah, S. 2011. Iraq Civil Registration and Vital Statistics System Functional Review. Amman: UNFPA.
2. ———. 2009. Multiple forces working in unison: The case of rapid improvement of vital statistics in South Africa post-1996. *World Health & Population* 11(1) 50–59.
3. Bozbeyoglu, A.C. 2011. Citizenship rights in a surveillance society: The case of the electronic ID card in Turkey. *Surveillance & Society* 1(2):64–79.
4. Burnham, G.R., S. Lafta, L. Doocy, and L. Roberts. 2006. Mortality after the 2003 invasion of Iraq: A cross-sectional cluster sample survey. *The Lancet* 368:1421–1428.
5. Civil Rights Program Kosovo. 2012. Civil Registration and Civil Status Registration in Kosovo Municipalities: Unification of Procedures and Practices. Pristina: CRP/K and KFOS.
6. Kane, D. 2007. The Lancet Surveys of Mortality in Iraq. Retrieved November 7, 2011, from <http://cran.rproject.org/web/packages/lancet.iraqmortality/vignettes/mortality.pdf>
7. Kurdistan Regional Government. N.d. 2009 Ministry of Health Annual Report: Kurdistan Regional Government. Erbil: Ministry of Health.
8. Republic of Iraq Ministry of Health. N.d. Annual Report, 2009. Ministry of Health.
9. Shah, S., A. Al-Sayed, and M. Shah. 1992. Completeness and Reliability of Birth and Death Notifications in Kuwait. Bethesda: IIVRS.
10. Unicef Innocenti Research Centre. 2007. Birth Registration and Armed Conflict. Sienna: UNICEF.
11. United Nations. 1998. Handbook on Civil Registration and Vital Statistics Systems: Computerization. New York: United Nations.
12. ———. 2002. Handbook on Training in Civil Registration and Vital Statistics Systems. New York: United Nations